KANTOV KONCEPT GENIJA

Mimica, Karla

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:832777

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

Repository / Repozitorij:

Repository of Faculty of humanities and social sciences

zir.nsk.hr

UNIVERSITY OF SPLIT

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

KANTOV KONCEPT GENIJA

Karla Mimica

Split, 2020.

Odsjek za filozofiju
Preddiplomski studij
Novovjekovna filozofija

KANTOV KONCEPT GENIJA

Studentica: Karla Mimica
Mentor: doc.dr.sc. Bruno Ćurko

Split, 2020.

SADRŽAJ

1. Uvod..... 4

2. Kantova estetika..... 5

2.1. ***Kritika rasudne snage (moći suđenja)*****..... 6**

2.1.1. Opći prikaz..... 6

2.1.2. Rasudna snaga (moć suđenja)..... 7

2.1.3. Ukus..... 8

2.1.4. Priroda i lijepa umjetnost..... 15

3. Genij..... 17

3.1. Tvorac lijepe umjetnosti**..... 17**

3.2. Odnos ukusa i genija**..... 18**

3.3. Duševne moći koje čine genija**..... 19**

4. Zaključak..... 21

5. Literatura..... 22

Sažetak

U ovom radu nastoji se upoznati čitatelje s konceptom genija Immanuela Kanta. Kako je koncept genija objašnjen u širem konceptu Kantovog djela „Kritika rasudne snage", onda se prije genija objašnjava Kantova estetika, rasudna snaga, sud ukusa, lijepa umjetnost, pa zatim genij. Kao glavni izvor rada će se koristiti „Kritika rasudne snage", uz korištenje sekundarne literature. U uvodu je predstavljen Immanuel Kant, a zatim slijedi pojašnjavanje Kantove estetike, prikazuje se opći prikaz „Kritike rasudne snage", rasudna snaga, sud ukusa, odnos prirode i lijepe umjetnosti, koncept genija kao tvorca lijepe umjetnosti, odnos ukusa i genija, te duševne moći koje čine genija.

Ključne riječi: koncept genij, Immanuel Kant, estetika, rasudna snaga, ukus, lijepa umjetnost, priroda, Kritika rasudne snage

Summary

This paper seeks to acquaint readers with the concept of the genius of Immanuel Kant. As the concept of genius is explained in the broader concept of Kant's work "Critique of Judgement", then before genius Kant's aesthetics, judgement, judgment of taste, fine art, and then genius are explained. "Critique of Judgement" will be used as the main source of work, with the use of secondary literature. The introduction introduces Immanuel Kant, followed by an explanation of Kant's aesthetics, a general overview of "Critique of Reason", judgement, judgment of taste, the relationship between nature and fine art, the concept of genius as a creator of fine art, the relationship of taste and genius, and the faculties of the mind that constitute genius.

Keywords: concept of genius, Immanuel Kant, aesthetics, judgement, taste, fine art, nature, Critique of Judgement

UVOD

Ovaj rad ću pokušati predstaviti i pojasniti koncept genija Immanuela Kanta. Da bi se o tome uopće moglo govoriti, moramo pojasniti Kantovu estetiku, lijepu umjetnost, ukus i odnos genija i ukusa, ukratko pojasniti i usporediti koncepte genija i genijalnosti nekih drugih filozofa i na kraju usporediti tadašnji odgovor na pitanje: „Koga možemo nazvati genijem?" sa sadašnjim odgovorom.

Immanuel Kant je bio najistaknutiji filozof 18. stoljeća i najznačajniji mislilac moderne i opće europske filozofije. Rodio se 22. travnja 1724. godine u Königsbergu (danas Kalinjingrad) gdje je ostao do kraja života. Bio je pietistički[1] odgojen i u roditeljskoj obitelji, osobito od majke, te u Collegiumu Fridericianumu, u kojem se školovao. Godine 1740. dolazi na sveučilište rodnog grada. Tu je osobit utjecaj na njega imao njegov učitelj Martin Knutzen. Knutzen je oduševio Kanta i zainteresirao ga za filozofiju i u prirodne znanosti: fiziku, astronomiju i matematiku.[2] Radi smrti oca Kant se morao sam uzdržavati, te postaje kućnim učiteljem u različitim obiteljima. Profesor na Sveučilištu u Königsbergu postaje 1770. godine, gdje predaje sve do 1789. godine. Predavao je filozofiju, antropologiju i fizičku geografiju. Umro je u svom rodnom gradu 1804. godine.[3]

Kantov se spisateljski rad obično dijeli na dva perioda: predkritičko i kritičko. U predkritičkom periodu Kant se bavi prirodnim znanostima i filozofijom prosvjetiteljstva.[4] Za ovaj rad važniji jest kritički period, u kojem je Kant napisao svoja tri najpoznatija i najvažnija djela: *Kritika čistog uma* (1781; drugo izdanje 1787), *Kritika praktičnog uma* (1788) i *Kritika rasudne snage* (ili moći suđenja; 1790).

U djelu *Kritika rasudne snage* Kant objašnjava svoj koncept genija i njegovo mjesto u svojoj estetici, lijepoj umjetnosti, te piše o ukusu i odnos ukusa i genija.

---

[1] Pijetizam (pokret u njemačkom protestantizmu 17.-18. st.; naglašava potrebu za unutarnjom pobožnošću; svaka sklonost mistici i intenzivnoj pobožnosti). Objašnjenje preuzeto s interneta, pristupljeno: 1.8.2019., URL: https://www.hrleksikon.info/definicija/pijetizam.html

[2] Više vidi na Macan, Ivan: *Immanuel Kant (1724.-1804.)*, Filozofija.org, str. 1., dostupno na: https://www.filozofija.org/wp-content/uploads/Povijest_fil.org/Moderna_pdf/Immanuel-Kant-final.pdf

[3] Više vidi na Filipović, Vladimir: *Klasični njemački idealizam i odabrani tekstovi filozofa*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1982., str. 16.

[4] Macan, Ivan: *Immanuel Kant (1724.-1804.*), str. 3.

KANTOVA ESTETIKA

U djelu *Kritika čistog uma* Kant se zanimao i obradio čovjekovo mišljenje i spoznavanje, a u *Kritici praktičnog uma* je obradio ljudsko htijenje i djelovanje[5] i time obradio osnovna područja kulturnoga života – znanost i moralnost. Ta dva područja nadopunio je u djelu *Kritika moći suđenja,* područjem umjetnosti (estetika)[6], u kojem je obradio područje osjećaja i mašte.[7] Kantovo zanimanje za estetiku javilo se iz potrebe zaokruženja sustava transcendentalne filozofije[8], pa je tako unutar njega dao umjetnosti dostojno mjesto. Za Kanta je „forma" (oblik) ono što čini određeni predmet estetski vrijednim, pa ga se svrstava u pristaše estetskog formalizma.[9]

U početku svoga filozofskoga razmišljanja Kant je držao da je estetika empirijska disciplina u kojoj se može doći do pojedinih pouzdanih tvrdnji (empirist), ali ne i do apriornih principa. Kasnije, baveći se kritikom ukusa, otkrio je novu vrstu principa apriori (tj. zakona) u trećoj duševnoj moći: u osjećaju zadovoljstva i nezadovoljstva.[10] „Estetsko je područje po Kantu područje subjektivne svrhovitosti, dok je npr. neki svrhovito građen prirodni, realni objekt, što se može i razumskim putem utvrditi, pa se tako radi o objektivnoj, realnoj svrhovitosti, ali ipak svrhovitosti kao subjektivnoj kategoriji koja vrijedi tek za refleksiju o prirodi, i, prema tome, rasudna moć „ne propisuje prirodni zakon (kao autonomiju), nego sebi samoj (kao heautonomija) za refleksiju o prirodi".[11] Ono što nam se sviđa ukazuje nam na svrhovito samo preko naših osjećaja. To je predmet subjektivne, estetske svrsishodnosti. To je predmet estetike.[12]

Kant u svojoj estetici razmatra pitanje o slobodnoj i „priključenoj" ljepoti, o lijepom i uzvišenom, o umjetničkom doživljavanju, stvaranju i dr., a sve odgovore svodi na osnovnu svoju tezu o predmetu, koja je okarakterizirana kao „svrsishodnost bez svrhe", koji stvara genij, odnosno stvaralački inteligenat, koji spontano stvara po svojoj vlastitoj zakonitosti poput prirode, a njegovo djelo pobuđuje u čovjeku „ugodu bezinteresnog sviđanja".[13]

---

[5] Usp. Macan, Ivan: *Immanuel Kant (1724.-1804.*), Filozofija.org, str. 24.

[6] Usp. Filipović, Vladimir: *Klasični njemački idealizam i odabrani tekstovi filozofa*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1982., str. 39.

[7] Usp. Macan, Ivan: *Immanuel Kant (1724.-1804.)*, Filozofija.org, str. 24.

[8] Transcendentalna filozofija (ovdje se misli na Kantovo tumačenje transcendentalne filozofije: „nauka o mogućnosti ljudske spoznaje ukoliko se predmeti takve spoznaje ostvaruju na temelju subjektivnih apriornih formi ljudskog duha"). Objašnjenje preuzeto s interneta, MACAN, Ivan: *Immanuel Kant (1724.-1804.)*, Filozofija.org, str. 7., https://www.filozofija.org/wp-content/uploads/Povijest_fil.org/Moderna_pdf/Immanuel-Kant-final.pdf, pristupljeno: 12.8.2019.

[9] Usp. Steiner, Marijan (1997) „Kantova estetika", *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 52 (6), URL: https://hrcak.srce.hr/2068, str. 533., pristupljeno: 12.8.2019.

[10] Usp.,isto, str. 534.

[11] Filipović, Vladimir: *Klasični njemački idealizam i odabrani tekstovi filozofa*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1982., str. 39.-40.

[12] Usp. Filipović, Vladimir: *Klasični njemački idealizam i odabrani tekstovi filozofa*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1982., str. 40.

[13] Usp.,isto, str. 41.

2.1. Kritika rasudne snage (moći suđenja)

2.1.1. Opći prikaz

Kritika rasudne snage predstavila je prvi cjeloviti prikaz estetskog iskustva kao različitog vježbanja racionalnog mentaliteta. Glavne teme o kojima Kant piše u djelu su: antinomija ukusa, naglasak na slobodnoj igri mašte, teorija estetskog iskustva kako bez koncepata, tako i nezainteresiranosti, stav da središnji objekt estetskog interesa nije umjetnost već priroda i opis moralnog i duhovnog značenja estetskog iskustva, što nam otvara transcendentalno[14] gledište na svijet prirode i omogućuje nam da svijet vidimo kao svrhovito, ali bez svrhe. U toj percepciji, primjećuje Kant, krije se najdublji zavid naše prirode i našeg konačnog odnosa prema „nadosjetilnom" carstvu.[15]

Djelo (prvo izdanje; 1790. godine) ima dva dijela: prvi se zove Kritika estetičke rasudne snage, a drugi Kritika teleologijske rasudne snage.[16] Ono što spaja ta dva dijela je „moć suđenja", a ono što ih odvaja i po čemu se razlikuju ta dva dijela je to što u estetskom suđenju naši osjećaji ugode i neugode igraju glavnu ulogu, dok u teleologijskom suđenju to nije slučaj.[17]

Prvi dio se sastoji od dvije knjige: „Analitika lijepoga" (prva knjiga) i „Analitika uzvišenoga" (druga knjiga). Kritika estetičke rasudne snage ima dva odsjeka: „Analitika estetičke rasudne snage" (prvi odsjek) i „Dijalektika estetičke rasudne snage" (drugi odsjek). Prvi odsjek, „Analitika", je, možemo reći, više racionalan, dok se „Dijalektika" bavi tzv. 'idejama' i „nadprirodnim" i više je metafizična.[18] Analitički dio tvori glavni dio Kantove estetike.

Na početku Analitike estetičke rasudne snage, Kant prikazuje analizu suda ukusa. Na temelju rezultata te analize, Kant objašnjava različite srodne pojmove i pitanja. Tu spadaju - *sensus communis* - veza između ljepote umjetnosti i ljepote prirode, priroda genija, pojam o „ljepoti kao

---

[14] Transcendentalno („pojam koji se kod Kanta odnosi na apriorne mogućnosti neke spoznaje. To je ono što ne proizlazi iz iskustva, nego je prije iskustva, te tako uvjetuje, omogućuje svako iskustvo, svaku zbiljsku spoznaju. To su apriorni spoznajni oblici naše svijesti."), objašnjenje preuzeto s interneta, https://www.filozofija.org/rjecnik-filozofskih-pojmova/#T , (pristupljeno: 12.8.2019.)

[15] Usp. Roger Scruton, Thomas Munro, *Encyclopaedia of Britannica*, s. v. "Aesthetics", URL: https://www.britannica.com/topic/aesthetics, (pristupljeno: 7.8.2019.)

[16] Usp. Steiner, Marijan (1997.) Kantova estetika, Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti, 52 (6), https://hrcak.srce.hr/2068, str. 534.,(pristupljeno: 7.8.2019.)

[17] Usp. Wenzel, C. H. (2005): *An Introduction to Kant's Aesthetics: Core Concepts and Problems,* Blackwell Publishing, str. 8

[18] Metafizika (u općem značenju, označuje istraživanje onoga što je iznad iskustva; znanost o biću ukoliko je biće, ukoliko sudjeluje na bitku, tj. ne proučava biće u njegovoj raznolikosti i mnogovrsnim odnosima, nego proučava biće kao biće, ono po čemu je biće; znanost o temeljima bića i njegovoj totalnosti, koje proučava polazeći od bitka, tražeći prve i najuniverzalnije principe, koji najradikalnije konstituiraju sve stvari), preuzeto s interneta, https://www.filozofija.org/rjecnik-filozofskih-pojmova/#M, pristupljeno 8.8.2019.

simbol moralnosti”[19]. Ono što Kant tu objašnjava treba tumačiti kao da se temelji na rezultatima njegove analize suda ukusa. Analiza suda ukusa je zato smještena na početku njegove estetike.[20]

2.1.2. Rasudna snaga (moć suđenja)

Kantova usredotočenost ili fokus u trećoj *Kritici* je na rasudnoj snazi; stoga, koncept genija je obrađen samo u širem kontekstu. Upravo zbog toga, mora se prije samoga genija objasniti što je to rasudna snaga.[21] Kant u svojoj trećoj Kritici definira rasudnu snagu: „Rasudna snaga uopće jest sposobnost, da se ono posebno pomišlja kao sadržano pod općenitim.”[22] Dijeli ju na reflektirajuću i određivalačku:

> „Ako je dano ono općenito (pravilo, princip, zakon), onda je rasudna snaga, koja supsumira poda nj, određivalačka... No ako je dano samo ono posebno, uz što ona treba da nađe ono općenito, onda je rasudna snaga samo refleksivna.”[23]

Prva sposobnost podudara se s razumom, pa se u *Kritici rasudne moći* analizira samo druga (refleksivna), koja ne spoznaje objekte već ih prosuđuje prema njihovoj svrhovitosti. Refleksivna rasudna moć je „prijelaz” iz stvarnosti u nadstvarnost, od relativnih svrha u „posljednju svrhu.”[24] Kant kaže:

> „Refleksivnoj rasudnoj snazi... potreban je dakle princip, koji ona ne može uzeti iz iskustva,... Takav transcedentalni princip dakle refleksivna rasudna snaga može sebi samo sama dati kao zakon, a ne može ga uzeti od negdje drugdje (jer bi ona inače bila određivalačka rasudna snaga), niti ga može propisivati prirodi,...”[25]

Taj princip nalazimo u svojim osjećajima, osjećajima ugode i neugode:

---

[19] Wenzel, C. H. (2005.): *An Introduction to Kant's Aesthetics: Core Concepts and Problems,* Blackwell Publishing, str. 8.

[20] Usp.,Wenzel, C. H. (2005.): *An Introduction to Kant's Aesthetics: Core Concepts and Problems,* Blackwell Publishing, str. 8-9

[21] Bruno, Paul W. (2010): *Kant's Concept of Genius,* Continuum, London – New York, str. 58.

[22] Kant, Immanuel (1957): *Kritika rasudne snage*, Zagreb: Kultura, str. 19.

[23] Isto., str. 19.

[24] Steiner, Marijan (1997) Kantova estetika, *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 52 (6), URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=3182, str. 534. (pristupljeno: 26.3.2020.)

[25] Kant, *Kritika rasudne snage*, str. 19-20.

„Ugodu osjećamo kad nešto odgovara nekoj našoj potrebi, a neugodu kad takva potreba nije zadovoljena. Potrebe možemo općenito označiti kao svrhe. Tako dolazimo do pojma svrsishodnosti. Iskaz o doživljaju osjećaja uvijek ima oblik podlaganja nekog predočenog predmeta nekoj svrsi."[26]

Ovakvoj rasudnoj snazi (refleksivnoj) pripada i analiza ukusa:

„Prosudba ukusa upravo je takva vrsta reflektirajućeg prosuđivanja. Daje se određeni cilj i za njega moramo pronaći univerzalni princip. U refleksivnom sudu daje se samo ono posebno. Ono što nije dano je univerzalno pravilo pod kojim se određeno može podvesti. Budući da se bavimo ukusom, mogli bismo reći da ne postoji univerzalitet koji kaže, „Svi su ljudi lijepi." Takav univerzalitet bi eliminirao potrebu za promišljenim prosuđivanjem. Promišljanjem prosudbe optuženi smo za traženje univerzalnog."[27]

2.1.3. Ukus

Iako se koncept genija nalazi u drugoj knjizi (Analitika uzvišenoga) prvoga odsjeka (Analitika estetičke rasudne snage) *Kritike rasudne snage,* moramo pojasniti prvu knjigu (Analitika lijepoga) tako da uspostavimo kognitivnu dinamiku, onu koja djeluje u uvažavanju prirode (estetski sud) i u stvaranju prirode ili lijepe umjetnosti.[28]

Ono što nam omogućuje da prosudimo da li je nešto lijepo ili ne zove se ukus. Dakle, naša predodžba ne dolazi iz razuma na objekt u svrhu spoznaje, nego našu predodžbu donosimo pomoću uobrazilje na subjekt i osjećaj njegove ugode ili neugode. Prema tome, sud ukusa je estetički, a ne logički.[29] Kant dijeli sud ukusa na četiri momenta: kvalitet, kvantitet, relaciju i modalitet. Ti momenti su vezani za „logičku funkciju razumijevanja u prosudbama". On uzima te logičke funkcije kao vodič za analizu, otkriva četiri momenta ukusa, i razrađuje svoju estetiku u cjelini koristeći se tim momentima.[30]

Definicija pojma suda ukusa po kvaliteti glasi:

---

[26] Macan, I.: *Immanuel Kant (1724.-1804.*), str. 24.
[27] Bruno, Paul: *Kant's Concept of Genius*, str. 59.
[28] Usp. isto, str. 66.
[29] Usp. Kant: *Kritika rasudne snage*, str. 41.
[30] Usp. Wenzel, C. H. (2005): *An Introduction to Kant's Aesthetics: Core Concepts and Problems,* Blackwell Publishing, str. 10

„Ukus je moć prosuđivanja nekog predmeta ili nekoga načina predočivanja s pomoću sviđanja ili nesviđanja bez ikakvoga interesa. Predmet takvoga sviđanja naziva se lijepim."[31]

Postoji još jedan pojam koji je usko vezan uz pojam ukusa, a ne ide u prilog definiciji suda ukusa po kvaliteti, a to je interes.[32] Kant definira interes ovako:

„Interesom naziva se ono sviđanje, koje povezujemo s predodžbom egzistencije nekoga predmeta. Zato je takvo sviđanje uvijek ujedno u odnosu prema moći žudnje, i to ili kao njezin odredbeni razlog ili je pak u nužnoj vezi s njenim odredbenim razlogom."[33]

Prema Kantu, sud ukusa ne smije imati nikakve veze s interesom budući da estetički sud ne donosi nikakve spoznaje, nego se odnosi na osjećaj ugode i neugode prema objektu. No, budući da u samim ljudima postoji egzistencijalna tendencija da lijepo povezuju s nekim interesom, gubi se objektivnost i tako dolazi do preklapanja objektivnosti i subjektivnosti unutar estetskog suda. Drugim riječima, ono što je lijepo jednoj osobi mora biti lijepo i drugoj osobi.[34] O tome Kant zapisuje:

„Svatko mora priznati, da je onaj sud o ljepoti, u koji se miješa najmanji interes, veoma pristran i da nije čist sud ukusa. Čovjek ni najmanje ne smije biti zagrijan za egzistenciju stvari, nego mora u tome pogledu biti sasvim ravnodušan, da bi u stvarima ukusa bio sudac."[35]

Dva pojma koja su vezana za pojam interes su ugodno i dobro. Ugodno Kant definira ovako: „Ugodno je ono, što se osjetilima sviđa u osjećaju."[36] Ono što se sviđa našim osjetilima određuje našu žudnju i zbog toga nismo slobodni u takvom stanju uma. Ljudi ovise o postojanju stvari i o činjenici da u njima stvara određeni osjećaj, što se onda naziva sviđanje u ugodnom.[37] Dobro definira kao „ono, što se posredovanjem uma sviđa s pomoću samoga uma. Dobrim za ono (ono korisno) nazivamo mi ponešto, što se sviđa samo kao sredstvo; ali po sebi dobrim nešto drugo, što

---

[31] Isto, Kant, Immanuel, *Kritika rasudne snage*, str. 49.
[32] Usp., isto, str.42.
[33] Isto, str. 42.
[34] Usp., Ivanović, M..; Ižaković, S. (2015) Veza pojmova lijepo i genij kod Kanta, *Bilten studentskih radova iz filozofije*, 1 (1). URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=270311 (pristupljeno: 26.3.2020.)
[35] Kant, Immanuel, *Kritika rasudne snage*, str. 43.
[36] Isto.
[37] Usp. Wenzel, C. H. (2005): *An Introduction to Kant's Aesthetics: Core Concepts and Problems*, Blackwell Publishing, str. 24.

se sviđa samo za sebe. U obojemu sadržan je uvijek pojam neke svrhe, prema tome odnos uma prema (bar mogućemu) htijenju, dakle sviđanja bitka nekog objekta ili radnje, tj. neki interes."[38] Kada Kant misli na „dobro", uglavnom misli na moralno dobro. Sviđanje u moralno dobrom, po Kantu, se mora temeljno razlikovati od sviđanja u ugodnome i u lijepome. Ovakvo sviđanje (u moralno dobrom), također nije slobodna jer jednom kada shvatimo što je moralno dobro naša želja da to shvatimo je određena.[39]

Za Kanta, ta dva pojma ne znače isto, ali oba pojma su usko povezana s interesom prema svojim predmetima. Glavna razlika između ove dvije vrste sviđanja je u pojmu lijepo jer je samo to sviđanje ukusa nezainteresirano i slobodno i nikakav interes ne zahtijeva odobravanje.[40] Kant o tome zapisuje:

> „Ugodno, lijepo, dobro označuju dakle tri različna odnosa predodžbi prema osjećaju ugode i neugode, u pogledu kojega međusobno razlikujemo predmete ili vrste predodžbi.... Ugodno zove se za nekoga ono, što ga razveseljava; lijepo, što mu se prosto sviđa; dobro što on cijeni, odobrava, t.j. u što stavlja neku objektivnu vrijednost.... Može se reći, da je od svih triju vrsta sviđanja sviđanje ukusa u pogledu lijepoga isključivo i jedino nezainteresirano i slobodno sviđanje; jer nikakav interes, ni interes osjetila ni interes uma, ne iznuđuje sviđanje.... Svaki interes pretpostavlja potrebu ili je proizvodi, a kao odredbeni razlog odobravanja ne dopušta više da sud o predmetu bude slobodan."[41]

Definicija suda ukusa po kvantiteti glasi:

> „Lijepo je ono, što se bez pojma općenito sviđa."[42]

Kant smatra činjenicom da prosudbu ukusa uvijek prati određena tvrdnja o univerzalnosti.[43] Osobina čistog suda ukusa je da se ne zasniva na pojmu (tj. logičkom, odnosno znanstvenom istraživanju), ali nosi obilježje općenitosti. Predmet ćemo nazvati lijepim ako se sviđa i nama i drugima.[44] Ne moramo to kazati eksplicitno, ali bi bilo opravdano. Smatramo da je stvar sama po sebi lijepa ako je nama lijepa. Budući da nema dokaza i pravila po pitanju ukusa i ljepota nije nešto

---

[38] Kant, Immanuel, *Kritika rasudne snage*, str. 45.
[39] Usp. Wenzel, C. H. (2005): *An Introduction to Kant's Aesthetics: Core Concepts and Problems*, Blackwell Publishing, str. 25.
[40] Usp., Ivanović, M..; Ižaković, S. (2015) Veza pojmova lijepo i genij kod Kanta, *Bilten studentskih radova iz filozofije*, 1 (1). URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=270311 (pristupljeno: 6.5.2020.)
[41] Kant, Immanuel: *Kritika rasudne snage*, str. 48.
[42] Isto, str. 57.
[43] Wenzel, C. H. (2005): *An Introduction to Kant's Aesthetics: Core Concepts and Problems,* Blackwell Publishing, str. 27.
[44] Usp., Puceković, B. (2016) Estetika u kartografiji od renesanse do danas, *Geodetski list*, 70 (4), str. 342. URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=263702, (pristupljeno: 28.7.2020.)

objektivno, ne možemo argumentima prisiliti nikoga da se složi s nama.[45] Jedino u pogledu ugodnoga, a ne lijepoga, vrijedi načelo da „svatko ima svoj ukus".[46]

Poglavlje 9. je jedno od najvažnijih u Kantovoj estetici jer problem s kojim se tu suočava je „ključ" kritike ukusa. Problem je jasan iz samog naslova poglavlja: „Istraživanje pitanja, da li u sudu ukusa osjećaj ugode prethodi prosuđivanju predmeta ili prosuđivanje ugodi". Kao što je sam Kant rekao, rješenje tog problema je ključ kritike ukusa. Ispravno rješenje se mora sastojati od davanja točnoga odgovora i postupka dolaska do odgovora. Samo takvo rješenje može biti korisno zato što nam otvara vrata estetike koja nije empirijska istraga nego transcendentalna kritika.[47] U drugom paragrafu Kant govori kako ugoda ne može doći prva, ali uspoređuje ugodu sa komunikabilnosti, a ne sa „prosuđivanjem" o čemu je zapravo riječ u naslovu. Komunikabilnost je usko vezana za prosuđivanje, ali nije isto. Umjesto izravnog istraživanja veze između ugode i „prosuđivanja predmeta", Kant se fokusira na ugodu u vezi s različitim vrstama „univerzalne komunikabilnosti" i tu pojam komunikabilnosti zauzima mjesto prosuđivanja predmeta. Da ugoda dolazi prva, ne bi bilo nikakve nade da bi se opravdala bilo kakva tvrdnja univerzalnosti temeljena na ugodi, a za posljedicu estetika ne bi zauzimala nijedno mjesto u njegovoj transcendentalnoj filozofiji:[48]

> „Kad bi ugoda kod danoga predmeta prethodila i kad bi se samo njezina opća priopćivost u sudu ukusa priznala predodžbi predmeta, onda bi takav postupak sam sa sobom bio u protivurječju."[49]

Ugoda u sudovima ukusa stoga mora biti svojstvena na način da mora biti utemeljena na osnovama koji nam dopuštaju da prenesemo svoju prosudbu drugima. „Da je ugoda zadovoljstvo u lijepome, a ne zadovoljstvo u suglasnome, mora biti logička posljedica u prirodi istih osnova"[50], kako Kant navodi u 9. poglavlju:[51]

> „Prema tome je opća sposobnost priopćavanja duševnoga stanja u danoj predodžbi, koja kao subjektivni uvjet suda ukusa mora biti njegovim osnovnom i imati za posljedicu ugodu u predmetu."[52]

---

[45] Usp. Wenzel, C. H. (2005): *An Introduction to Kant's Aesthetics: Core Concepts and Problems,* Blackwell Publishing, str. 27.
[46] Usp. Steiner, Marijan (1997) Kantova estetika, *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 52 (6), str. 536., URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=3182, (pristupljeno: 28.7.2020.)
[47] Usp. Wenzel, C. H. (2005): *An Introduction to Kant's Aesthetics: Core Concepts and Problems,* Blackwell Publishing, str. 46.
[48] Usp., isto, str. 47.
[49] Kant, Immanuel, *Kritika rasudne snage*, str. 55.
[50] Wenzel, C. H. (2005): *An Introduction to Kant's Aesthetics: Core Concepts and Problems,* Blackwell Publishing, str. 48.
[51] Usp., isto.
[52] Kant, Immanuel, *Kritika rasudne snage*, str. 55.

Važno je spomenuti i pojam koji upotrebljava sam Kant, „slobodna igra" (razuma i mašte). To duševno stanje slobodne igre razuma i mašte (koje je potrebno za „spoznaju uopće") je proces kojim Kant dolazi do rješenja problema u 9. poglavlju:[53]

> „...odredbeni razlog suda o općoj priopćivosti predodžbe treba pomišljati samo subjektivno, t.j. bez pojma o predmetu, onda taj odredbeni razlog može biti samo duševno stanje, što ga nalazimo u međusobnome odnosu predodžbenih snaga, ukoliko one neku danu predodžbu odnose na spoznaju uopće."[54]

Možemo reći da smo u „slobodnoj igri" onda kada koristimo svoje spoznajne snage i kada se niti jedan odredbeni koncept ne nameće aktivnosti. Također, slobodna igra mora biti univerzalno komunikabilna:[55]

> „Subjektivna opća priopćivost načina predočivanjau sudu ukusa, budući da bi trebala opstajati, a da se ne pretpostavi neki određeni pojam, ne može biti ništa drugo nego duševno stanje u slobodnoj igri uobrazilje i razuma (ukoliko se međusobno slažu, kao što se to zahtijeva za spoznaju uopće),..."[56]

Spoznajne snage korištene u slobodnoj igri su iste snage korištene u razumijevanju. Jedina razlika je ta da slobodna igra djeluje bez određenih pojmova. Komunikabilnost prosudbe vezana je za slobodnu igru, a razlog je taj, što subjektivna stanja kod slobodne igre, tj. harmonija čovjekovih spoznajnih snaga, djeluju kod svakoga. Komunikabilnost je utemeljena u tome što svi imaju subjektivna stanja za prosuđivanje.[57] Odgovor na pitanje postavljeno u naslovu 9. poglavlja Kant je rekao:

> „To prosto subjektivno (estetičko) prosuđivanje predmeta ili predodžbe, kojom je on dan, prethodi dakle ugodi zbog predmeta, pa je razlog te ugode u harmoniji spoznajnih moći. No samo na onoj općenitosti uvjeta prosuđivanja predmeta osniva se ta opća subjektivna vrijednost sviđanja, koje mi povezujemo s predodžbom predmeta, koji nazivamo lijepim."[58]

Definicija suda ukusa po relaciji glasi:

---

[53] Usp. Wenzel, C. H. (2005): *An Introduction to Kant's Aesthetics: Core Concepts and Problems,* Blackwell Publishing, str. 51.
[54] Kant, Immanuel, *Kritika rasudne snage*, str. 55.
[55] Usp. Bruno, Paul W. (2010): *Kant's Concept of Genius*, Continuum, London – New York, str. 71.
[56] Kant, Immanuel, *Kritika rasudne snage*, str. 56.
[57] Usp. Bruno, Paul W. (2010): *Kant's Concept of Genius*, Continuum, London – New York, str. 71.
[58] Kant, Immanuel, *Kritika rasudne snage*, str. 56.

„Ljepota je forma svršnosti nekoga predmeta, ukoliko se ona opaža na njemu bez predodžbe neke svrhe."[59]

Sud ukusa po relaciji se bavi s odnosom predmeta koji se zove lijepim i čovjekovim osjećajem zadovoljstva. U tom odnosu čovjek se bavi formom predmeta i odgovarajući osjećaj ugode koji izaziva:[60]

„Svijest o kauzalitetu neke predodžbe s obzirom na subjektovo stanje, da se on održi u njemu, može ovdje u općenitosti označivati ono što se naziva ugodom; dok je neugoda ona predodžba, koja sadržava razlog, da stanje predodžbi odredi u njihovu suprotnost (da ih spriječi ili odstrani)"[61]

Ključni pojam koji Kant spominje je formalna svrhovitost, jedini način da se pristupi formi svrhovitosti je kroz refleksiju:[62]

„Tako mi neku svršnost prema formi, a da joj i ne stavljamo u osnov neku svrhu (kao materiju *nexus-a finalis*), možemo bar promatrati i opažati na predmetima, premda ne drukčije nego refleksijom."[63]

„Svrhovitost prema formi" se odnosi na Kantov cijeli kritički projekt i bio je pokušaj da se dobro postave granice kvaliteta naših sposobnosti (u ovom slučaju, estetskih prosudbi). Kantovo korištenje riječi „formalno" se koncentrira na rad onoga koji prosuđuje i upravo zato što je prosudba formalna, ona je čista estetska prosudba - lišena je svih empirijskih podataka kao što su draž ili ganuće.[64]

Kant razlikuje dvije vrste ljepote: slobodnu, koja ne pretpostavlja što predmet treba biti (ne gleda se na svrhu), i zavisnu, koja se sastoji u podudarnosti oblika i svrhe predmeta. Kant je taj moment nazvao „svrsishodnost bez svrhe", koji služi za razlikovanje estetskog iskustva od moralnog i praktičnog.[65]

---

[59] Kant, Immanuel, *Kritika rasudne snage*, str. 74.
[60] Usp. Bruno, Paul W. (2010): *Kant's Concept of Genius*, Continuum, London – New York, str. 72.
[61] Kant, Immanuel, *Kritika rasudne snage*, str. 58.
[62] Ibidem, str. 73.
[63] Kant, Immanuel, *Kritika rasudne snage*, str. 58.
[64] Usp. Bruno, Paul W. (2010): *Kant's Concept of Genius*, Continuum, London – New York, str. 73.
[65] Usp., Puceković, B. (2016) Estetika u kartografiji od renesanse do danas, *Geodetski list*, 70 (4), str. 342. URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=263702, (pristupljeno: 12.8.2020.)

U 17. poglavlju „O idealu ljepote" Kant govori o pojmu univerzalne komunikabilnosti, ideala i osnovne uloge ideje. U tom poglavlju se raspravlja o traženju općeg principa koji služi kao kriterij za ljepotu. Za taj kriterij za koji se Kant odlučio je empirijski.[66]

Ukus proizlazi iz skrivene suglasnosti koja je zajednička svim ljudima, a utemeljujući različitosti ukusa su forme. Zbog te skrivene suglasnosti neki produkti ukusa mogu smatrati egzemplarnima[67], no unatoč tome, Kant ne misli da bi smo trebali imitirati nekoga u ukusu da bi smo stekli ukus.[68] „Ukus mora naime biti samosvojna sposobnost."[69] Naposljetku, ukus ne može nastati iz mašte, nego pojedinačnim susretom s objektom kojeg treba prosuditi. To Kanta dovodi do zaključka da „je onaj najviši uzor, izvornik ukusa zgoljna ideja, koju svatko mora proizvesti u samome sebi i po kojoj on mora prosuđivati sve, što je objekt ukusa i što primjer prosuđivanja s pomoću ukusa, pa čak i svačiji ukus".[70]

Definicija suda ukusa po modalitetu glasi:

> „Lijepo je ono, što je spoznaje bez pojma kao predmet nužna sviđanja."[71]

No, ta nužnost nije ni teorijska ni praktična; to je nužnosti odobravanja svih[72] i Kant joj pridaje egzemplarnu vrijednost. Ona je u osnovi subjektivna i transcendentalne je naravi.[73] Ako proglasimo neki predmet lijepim, onda očekujemo od ostalih da se slože s nama. Za Kanta je to ideja zajedničkog osjetila (*sensus communis*).[74] Estetski sud kaže kako bi ljudi trebali suditi, a ne kako ljudi sude i upravo je u tom smislu estetski sud aprioran i nužan.[75]

Uvjet nužnosti suda ukusa za Kanta je ideja zajedničkog osjetila. Tu ideju je Kant dobio jer je smatrao da mora postojati neki subjektivni princip koji određuje sudove ukusa općenito valjano, ali ne s pomoću pojmova. Zajedničko osjetilo nastaje iz slobodne igre razuma i mašte. Zajedničko osjetilo nije empirijsko osjetilo, nego idealno djelovanje iz slobodne igre naših spoznajnih moći.

---

66 Usp. Isto, str. 73. - 74.

67 Egzemplar (lat. e*xemplar*, primjerak, uzorak, *Egzemplaran*, primjeran uzoran, koji treba poslužiti kao primjer), objašnjenje preuzeto s interneta, URL: https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=17188 (pristupljeno: 12.8.2020.)

68 Usp. Bruno, Paul W. (2010): *Kant's Concept of Genius*, Continuum, London – New York, str. 74.

69 Kant, Immanuel, *Kritika rasudne snage*, str. 70.

70 Isto

71 Isto, str. 79.

72 Usp., Puceković, B. (2016) Estetika u kartografiji od renesanse do danas, *Geodetski list*, 70 (4). URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=263702, str. 342. (pristupljeno: 13.8.2020.)

73 Usp., Steiner, Marijan (1997) Kantova estetika, *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 52 (6), URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=3182, str. 537. (pristupljeno: 13.8.2020.)

74 Usp., Puceković, B. (2016) Estetika u kartografiji od renesanse do danas,. *Geodetski list*, 70 (4). URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=263702, str. 342. (pristupljeno: 13.8.2020.)

75 Usp., Steiner, Marijan (1997) Kantova estetika, *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 52 (6), URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=3182, str. 537. (pristupljeno: 13.8.2020.)

Zajedničko osjetilo je zapravo idealna norma jer ne uvjetuje da će se svatko složiti s našim sudom, nego da treba da se s njim slaže.[76] Veza između *sensus communis*-a i genija je jako važna za Kanta, što će biti objašnjeno kasnije u radu.

2.1.4. Priroda i lijepa umjetnost

Kod Kanta postoje dvije vrste umjetnosti: mehanička i lijepa. Općenito, o umjetnosti, Kant naučava da je svaka umjetnost intencionalna, tj. da je usmjerena prema proizvodnji, a osnovni kriteriji prema kojima Kant razlikuje spomenute dvije vrste umjetnosti su namjera i svrha proizvodnje. Mehanička umjetnost je specifična po tome što izaziva sviđanje i ugodu jedino posredstvom razuma koji prepoznaje predočene objekte, a ono što ti objekti imitiraju su pojave vanjskog svijeta. No, za ovaj rad je važnija lijepa umjetnost. Njoj je namjera osjećaj ugode i užitka bez pojmovne adekvatnosti, te je opisana kao lijepa forma.[77]

Kant izjednačava prirodnu ljepotu i umjetničko djelo: „Priroda je bila lijepa, ako je ujedno sličila umjetnosti; a umjetnost može se nazvati lijepom samo onda, ako smo mi svjesni, da je ona umjetnost, a pričinja nam se ipak kao priroda."[78]

Iako u oba slučaja (umjetnosti i prirode) postoji neka vrsta proizvodnje, priroda proizvodi učinke, a umjetnost proizvodi djela. Kant daje primjer pčela koje proizvode saće. Neki će to smatrati kao umjetničko djelo, ali to je zapravo učinak koji je u prirodi pčela da proizvode saće. Ono što odvaja umjetnost od prirode je manjak racionalnog promišljanja. Neki će smatrati pčelin učinak kao umjetničko djelo, pošto umjetnost zahtijeva racionalno promišljanje, ali taj učinak je zapravo u prirodi pčela da proizvode saće, jer učinak prirode dolazi iz instinkta.[79] Predodžba umjetničke ljepote je u skladu s pravilima pod kojima se sudi od prirodnoj ljepoti, ali bitna razlika je u svrhovitosti, koja se pomišlja kao slučajna među stvarima prirode, jer o njezinom porijeklu nije moguća objektivna spoznaja, a u lijepoj umjetnosti je namjerna.[80] Kant nalaže da lijepa umjetnost mora biti nalik prirodi, a s druge strane postavlja zahtijev da svaka lijepa umjetnost mora biti intencionalna. Paradoks je u zahtjevu za istovremenom umjetničkom slobodom i uvjetovanosti

[76] Usp., isto
[77] Usp. Lekić, K. (2015) Paradoks pravilnosti bez pravila: problem genija u Kantovoj estetici, *Prolegomena: Časopis za filozofiju*, 14 (2). URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=222069, str. 209. - 210. (pristupljeno: 14.8.2020.)
[78] Kant, Immanuel, *Kritika rasudne snage*, str. 146.
[79] Usp. Bruno, Paul W. (2010): *Kant's Concept of Genius*, Continuum, London – New York, str. 99.
[80] Usp. Rutnik, V. (2013.) Kantov pojam genija i smisao umjetnosti, *Filozofska istraživanja*, 33 (1), URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=149873, str. 75. (pristupljeno: 14.8.2020.)

zakonima umjetničkoga stvaranja.[81] *„No kako se ipak neki produkt bez prethodnoga pravila nikada ne može zvati umjetnost, zato priroda u subjektu (i s pomoću raspoloženja njegovih moći) mora umjetnosti dati pravilo, tj. lijepa je umjetnost moguća samo kao produkt genija."*[82] No, iako su mehanička i lijepa umjetnost različite, s tim da je lijepa umjetnost okarakterizirana kao umjetnost genija, a mehanička kao umjetnost marljivosti i učenja, sam genij nije dovoljan da bi nekom djelu pridao status ljepote. Uz genija, potrebno je slijediti mehanička pravila, koja se dobivaju formalnim obrazovanjem, jer bi u suprotnom takva djela bila okarakterizirana kao produkt slučaja.[83]

[81] Usp. Lekić, K. (2015) Paradoks pravilnosti bez pravila: problem genija u Kantovoj estetici, *Prolegomena: Časopis za filozofiju*, 14 (2). URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=222069, str. 211., (pristupljeno: 15.8.2020.)

[82] Kant, Immanuel, *Kritika rasudne snage*, str. 147.

[83] Usp. Lekić, K. (2015) Paradoks pravilnosti bez pravila: problem genija u Kantovoj estetici, *Prolegomena: Časopis za filozofiju*, 14 (2). URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=222069, str. 211., (pristupljeno: 15.8.2020.)

GENIJ

2.1. Tvorac lijepe umjetnosti

U 46. poglavlju Kant započinje objašnjavati koncept genija i tvrdi kako genija karakteriziraju 4 stvari: 1) *originalnost*, tj. govori da je genij talent da se proizvede ono za što se ne može dati neko određeno pravilo, odnosno, prirođena duševna dispozicija kojom priroda propisuje pravilo umjetnosti,[84] 2) *egzemplarnost*, tj. da produkti genija budu nasljedni, odnosno da produkti genija služe kao uzori, dakle, egzemplarni proizvodi i kao mjerilo ili pravilo prosuđivanja, zato što postoje i originalne besmislice,[85] 3) treća karakteristika je ta da genij ne može sam sebe objasniti niti može znanstveno opisati kako je proizveo neko djelo i ne može objasniti kako proizvodi djela, stoga drugima ne može dati propise kako će proizvesti isti proizvod, nego on prirodno daje pravilo,[86] 4) četvrta karakteristika govori da *„priroda s pomoću genija ne propisuje znanosti, nego umjetnosti, i to samo utoliko ukoliko ova potonja treba da bude lijepa umjetnost"*.[87]

Genijalnost treba potpuno suprotstaviti duhu imitiranja. Kako je učenje samo imitiranje, ne može važiti kao genijalnost. Tako da se genijalnost ne može steći pomoću marljivosti. Tako npr. Newtona se ne može smatrati genijem jer se njegovi aksiomi mogu naučiti, oni su plod strpljivog i vrijednog istraživanja. Ali ni jedan veliki pjesnik kao što je Homer nije mogao pokazati kako su se njegove ideje javljale i sastavljale u njegovoj glavi. Upravo zato što ni on sam nije znao kako je došao do tih ideja, nije mogao nikoga drugog naučiti. U znanosti se, za razliku od umjetnosti, najslavniji znanstvenik razlikuje od najjadnijeg imitatora i šegrta samo po stupnju marljivosti, stečenog znanja, odnosno, po kvantiteti, a ne po kvaliteti. No, to sve ne znači nikakvo poniženje za znanstvenike, jer se njima može zahvaliti na puno toga, čak više nego genijima. Znanstvenici su u neku ruku i u prednosti od genija, jer njihov talent za veću spoznaju ima više koristi, no to ipak ne znači da genij nema nekih posebnosti koje ga bitno razlikuju od najsposobnijih znanstvenika, npr. jedna od karakteristika genija jest ta da pravila koja oni daju ne mogu biti za druge obavezni propisi pri postizanju nekog umjetničkog cilja.[88] Kant kaže da, iako su marljivost i učenje nešto drugo nego stvaralaštvo umjetnosti genija, ipak nema lijepe umjetnosti koja u sebi ne sadrži nešto mehaničko, tj. ipak postoji nešto što bi se dalo naučiti, nešto školsko što sačinjava preduvjet umjetnosti. Ali kako originalitet čini najbitniju karakteristiku genija, neke plitke glave misle da je

[84] Usp. Lekić, K. (2015) Paradoks pravilnosti bez pravila: problem genija u Kantovoj estetici, *Prolegomena: Časopis za filozofiju*, 14 (2). URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=222069, str. 212., (pristupljeno: 17.8.2020.)
[85] Usp. Grlić, D. (1983) *Estetika II*, Zagreb: Naprijed, str. 198.
[86] Usp. isto
[87] Kant, Immanuel, *Kritika rasudne snage*, str. 148.
[88] Usp. Grlić, D. (1983) *Estetika II*, str. 198. - 199.

najbolji način da su geniji ako se odreknu školske stege svih pravila i[89] *„da se bolje paradira na bijesnu konju nego na školskome konju.”*[90] Genij samo daje produkte za lijepu umjetnost, a njegovo obrađivanje i forma zahtijevaju talent koji je školsko obrazovan.[91] Stoga je smiješno ako netko u stvarima najpedantnijeg umskog istraživanja misli da je genij.[92]

2.2. Odnos ukusa i genija

Čitajući poglavlja 46 - 50, može se zaključiti da je uloga genija sve veća i da igra važnu ulogu u Kantovoj estetici.[93] U 48. poglavlju Kant kaže da ukus važan za genij zato što je ukus potreban za prosuđivanje lijepih predmeta, a za njihovo proizvođenje je potreban genij. Za samo prosuđivanje ljepote potrebno je razlikovati prirodnu ljepotu, koja zahtijeva samo ukus, i umjetničku ljepotu, koja zahtijeva i genijalnost i ukus:[94]

> „Prirodna ljepota jest lijepa stvar; umjetna ljepota jest lijepa predodžba neke stvari.”[95]

Ukus za prosuđivanje prirodne ljepote i ukus za prosuđivanje umjetne ljepote nije isti.[96] Za prosuđivanje prirodne ljepote kao takve, nije potrebno poznavati materijalnu svrhu, nego formu (npr. kada se kaže: „Ovo je lijepa žena”, onda se misli da priroda u svojem liku prikazuje lijepo svrhe u građi ženskoga tijela, jer se preko forme mora gledati na pojam) , a za prosuđivanje umjetne ljepote, onda se najprije mora postaviti pojam o tome što stvar treba biti i morati će se uzeti u obzir i savršenost stvari, što se ne traži za prosuđivanje prirodne ljepote.[97]

Lijepa umjetnost se odlikuje u tome, što ona stvari, koje su po prirodi ružne , opisuje lijepo (npr. bolesti, pustošenja rata i sl.). Sve te stvari se mogu lijepo predočiti na slici, no jedino jedna vrsta rugobe se ne može predočiti u skladu s prirodom, a da ne uništi umjetničku ljepotu, a to je vrsta rugobe koja poguduje gađenje (zato se npr. smrt prikazuje alegorijski).[98]

---

[89] Usp., isto, str. 199.
[90] Kant, Immanuel, *Kritika rasudne snage*, str. 150.
[91] Usp., isto
[92] Usp., isto
[93] Usp. Wenzel, C. H. (2005): *An Introduction to Kant's Aesthetics: Core Concepts and Problems,* Blackwell Publishing, str. 100.
[94] Usp. Grlić, D. (1983) *Estetika II,* Zagreb: Naprijed, str. 199.
[95] Kant, Immanuel, *Kritika rasudne snage*, str. 151.
[96] Usp. Grlić, D. (1983) *Estetika II,* Zagreb: Naprijed, str. 199.
[97] Usp. Kant, Immanuel, *Kritika rasudne snage*, str. 151.
[98] Usp. Isto, str. 151. - 152.

Ukus se smatra kao onaj aspekt genijalnosti koji zahtijeva formalno obrazovanje umjetnika te da se forma prikaza da produktu lijepe umjetnosti. Stoga ukus nije stvar nadahnuća genija, nego vježbanje umjetnosti i prirode kako bi se pronašla forma djela lijepe umjetnosti.[99] No, kako Kant naglašava da je ukus samo moć prosuđivanja, a ne produktivna moć, samo određivanje nekog djela kao ukusnoga ne čini ga kao djelom lijepe umjetnosti. Potrebna je još i genijalnost koja sadrži duh kao princip u duši koji oživljava.[100] Kada kažemo da je nešto (npr. pjesma ili slika) bez duha, onda mislimo na ukus bez genijalnosti.[101]

Uvođenjem ukusa kao nužnog uvjeta genijalnosti mijenja se koncept genija opisanog do 50. poglavlja treće *Kritike* (poglavlje 49. će kasnije biti pojašnjeno). Na početku 50. poglavlja Kant iznosi tezu da je u stvarima lijepe umjetnosti bitnije da se prikaže više ukusa nego genijalnosti. Genij opisan do 50. poglavlja je jedna interpretacija genija, a u 50. poglavlju je druga interpretacija genija. U drugoj interpretaciji (50. poglavlje) genij se tumači kao[102] „prirodni talent kojemu je potrebno više od slobodne sposobnosti uobrazilje kako bi ostvario svoju genijalnost i stvorio lijepu umjetnost."[103] Takav genij zahtijeva posjedovanje ukusa, koja pokazuje dokle se treba proširiti genij i ona je, kao rasudna snaga, disciplina genija. On svojim stvaralaštvom pospješuje kulturu trajnim idejama tako da uobrazilju uvijek postavlja u inferioran odnos prema razumu. Takav genij je predmet 50. poglavlja u kojem je razum nadređen genijalnosti.[104]

2.3. Duševne moći koje čine genija

Kao što je bilo navedeno gore, kada za neko djelo lijepe umjetnosti kažemo da je bez duha, to znači da djelo ima ukus, ali ne i genijalnost. Duh je, po Kantu, „princip u duši koji oživljava."[105] Taj princip nije ništa drugo nego moć prikazivanja estetičkih ideja pod kojom podrazumijeva:[106]

> „...onu predodžbu uobrazilje, koja daje povoda za mnogo razmišljanja, a da joj ipak ne može biti adekvatna određena misao, tj. pojam, dakle koju ni jedan jezik ne može potpuno dostići i napraviti razumljivom."[107]

---

[99] Usp. Lekić, K. (2015) Paradoks pravilnosti bez pravila: problem genija u Kantovoj estetici, *Prolegomena: Časopis za filozofiju*, 14 (2). URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=222069, str. 217. (pristupljeno: 24.8.2020.)

[100] Usp., isto.

[101] Usp. Grlić, D. (1983) *Estetika II,* Zagreb: Naprijed, str. 200.

[102] Usp. Lekić, K. (2015) Paradoks pravilnosti bez pravila: problem genija u Kantovoj estetici, *Prolegomena: Časopis za filozofiju*, 14 (2). URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=222069, str. 218. (pristupljeno: 24.8.2020.)

[103] Isto.

[104] Usp., isto.

[105] Kant, Immanuel, *Kritika rasudne snage*, str. 153.

[106] Usp. Rutnik, V. (2013.) Kantov pojam genija i smisao umjetnosti, *Filozofska istraživanja*, 33 (1), URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=149873, str. 76. (pristupljeno: 24.8.2020.)

[107] Kant, Immanuel, *Kritika rasudne snage*, str. 153.

Pritom je važna uloga mašte. „Mašta je veoma moćna u stvaranju jedne druge prirode od građe koju joj daje zbiljska priroda."[108] Predodžba mašte daje povoda za toliko razmišljanja koliko se nikad ne može sabrati u određenom pojmu. Ako se pojam estetski proširuje onda mašta ostaje stvaralačka i samim tim ona pokreće moć ideja i omogućuje da se povodom neke predodžbe misli više nego što se može shvatiti.[109]

Dok se oslobađa od razuma, mašta se vodi putem uma potičući i oživljavajući spoznajne moći te proizvodi osjećanje misli u kojem mišljenje nikada ne prestaje i ne gubi vezu s osjećanjem:[110]

> „Jednom riječju: estetička je ideja nekom danom pojmu pridružena predodžba uobrazilje, koja je u slobodnoj upotrebi uobrazilje povezana s takvom raznolikošću djelomičnih predodžbi, da se za nju ne može naći nikakav izraz, koji označuje neki određeni pojam, dakle koja daje, da se uz neki pojam pridomišlja mnogo toga neizrecivoga, čiji osjećaj oživljava spoznajne moći i povezuje duh s govorom kao prostim slovom."[111]

Stoga se može zaključiti da su duševne moći koje čine genija mašta i razum. Mašta je u estetičkom pogledu slobodna, ali je stavljena pod stegu razuma pa je ograničena tako da je podvrgnuta njegovu pojmu. Ona stoji u određenom sjedinjenju, odnosno relaciji prema intelektivnoj moći. Genijalnost se sastoji u sretnom, prirodnom odnosu što nikakva znanost i nikakva marljivost ne može naučiti. Ona se iskazuje onda kada se za dani pojam nađu ideje i za ideje pogode izrazi pomoću kojih se ona može priopćiti drugima. Prema tome, ono što se naziva duhom i što je bit genijalnog je izražavanje onog neizrecivog u duševnom stanju. Taj izraz se može sastojati u bilo kojem mediju: slikarstvu, jeziku, kiparstvu, itd. Važno je da se igra mašte uhvati i sjedini u pojam koji se uspijeva priopćiti bez pravila.[112]

---

[108] Grlić, D. (1983) *Estetika II,* Zagreb: Naprijed, str. 200.
[109] Usp., isto
[110] Usp. Rutnik, V. (2013.) Kantov pojam genija i smisao umjetnosti, *Filozofska istraživanja*, 33 (1), URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=149873, str. 76. (pristupljeno: 24.8.2020.)
[111] Kant, Immanuel, *Kritika rasudne snage*, str. 156.
[112] Usp. Grlić, D. (1983) *Estetika II,* Zagreb: Naprijed, str. 200.

ZAKLJUČAK

Iz svega navedenog i promišljenog može se zaključiti nekoliko stvari o geniju. Genijalnost je, u prvome redu, talent za umjetnost, a ne za znanost. Pretpostavlja odnos mašte (slobodnu od svih pravila, ali istovremeno svršnu za prikaz estetičkih ideja) te razuma. Kao dvije glavne karakteristike genija ističu se originalnost i egzemplarnost, a ostale dvije karakteristike su nemogućnost znanstvenog objašnjenja, tj. da genij sam ne može objasniti kako je došao do neke ideje, te karakteristika da priroda pomoću genija propisuje pravila umjetnosti. Genijalnost se ne može imitirati, nego može samo poslužiti kao primjer nekom drugom geniju da probudi osjećaj vlastite originalnosti. Vrlo važno je to da je Kant uočio da su geniji rijetki jer su miljenici prirode, pa onda genij može kod učenika stvoriti tzv. metodičku školu prema pravilima. Ako se učenik povodi za genijem onda to nije više imitacija nego, kako kaže Kant, majmunsko oponašanje, pa čak i onda ako se imitiraju pogreške genija. Upravo se u tome vidi razlika između marljivog učenika i imitatora.

Dok se u 18. stoljeću genijem mogao nazvati netko tko se bavio nekom vrstom lijepe umjetnosti (govorna umjetnost, likovna umjetnost i umjetnost igre osjećaja) i tko je imao sve četiri karakteristike genija, u 20. i 21. stoljeću se genijem nazivaju upravo oni za koje je Kant rekao da se ne mogu nazvati genijem, a to su znanstvenici. Ako navedemo jednoga od najvećih skladatelja svoga vremena, Wolfganga Amadeusa Mozarta, koji je skladao jednu od najpoznatijih skladbi, *Čarobna frula,* i najpoznatijeg fizičara 20. st. Alberta Einsteina, koji je otkrio niz osnovnih zakona prirode (brzina svjetlosti kao maksimalna brzina, ekvivalentnost mase i energije,...), a najpoznatiji je po svom otkriću opće teorije relativnosti, možemo uvidjeti razliku. Razlika je ta što, da nije bilo Mozarta, ne bi bilo ni *Čarobne frule* i nijedne njegove skladbe, a sva otkrića u prirodi koja je Einstein otkrio bi postojala bez obzira na njega. Einstein ih je svojim teškim radom i upornošću samo primijetio i predočio onima koji nisu primijetili te zakone. Drugim riječima, Mozart je posjedovao sve karakteristike genija, a Einstein nije. Ono što je njega 'krasilo' je dobra radna etika i znanje.

Ja se osobno slažem s Kantom i njegovim konceptom genija jer se danas riječ 'genij' upotrebljava jako često u gotovo svim aspektima života, a pogotovo znanosti. Ne može se osoba nazvati genijem zato što ima dobru radnu etiku i slijedi pravila, bilo u znanosti ili nečem drugom. Jedina karakteristika čovjeka za koju ne postoji pravilo je kreativnost, a ona se najbolje očituje u umjetnosti. Za kraj bi samo htjela navesti citat filozofa Arthura Schopenhauera koji odlično opisuje genija: *„Talent sliči na strijelca koji pogađa metu koju drugi nisu sposobni; a genij na strijelca koji pogađa metu koju drugi ne mogu ni vidjeti."*[113]

[113] Schopenhauer, Arthur (2012): *O geniju - eseji*, Zagreb: CID-NOVA, str. 46.

LITERATURA

1. Filipović, Vladimir (1982): *Klasični njemački idealizam i odabrani tekstovi filozofa*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske
2. Steiner, Marijan (1997) „Kantova estetika", *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 52 (6), URL: https://hrcak.srce.hr/2068
3. Macan, Ivan: *Immanuel Kant (1724.-1804.)*, Filozofija.org., dostupno na: https://www.filozofija.org/wp-content/uploads/Povijest_fil.org/Moderna_pdf/Immanuel-Kant-final.pdf
4. Wenzel, Christian Helmut (2005): *An Introduction to Kant's Aesthetics: Core Concepts and Problems*, Blackwell Publishing
5. Lekić, Kristina (2015) „Paradoks pravilnosti bez pravila: problem genija u Kantovoj estetici", *Prolegomena: Časopis za filozofiju*, 14 (2). URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=222069
6. Grlić, Danko (1983): *Estetika II*, Zagreb: Naprijed
7. Bruno, Paul W. (2010): *Kant's Concept of Genius*, Continuum, London – New York
8. Rutnik, Vedran (2013) „Kantov pojam genija i smisao umjetnosti", *Filozofska istraživanja*, 33 (1), URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=149873
9. Puceković, Branko (2016) „Estetika u kartografiji od renesanse do danas", *Geodetski list*, 70 (4). URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=263702
10. Ivanović, Monika; Ižaković, Sanja (2015) „Veza pojmova lijepo i genij kod Kanta", *Bilten studentskih radova iz filozofije*, 1 (1). URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=270311
11. Roger Scruton, Thomas Munro, *Encyclopaedia of Britannica*, s. v. "Aesthetics", URL: https://www.britannica.com/topic/aesthetics
12. Kant, Immanuel (1957): *Kritika rasudne snage*, Zagreb: Kultura
13. „Pijetizam", *Hrvatski leksikon*, URL: https://www.hrleksikon.info/definicija/pijetizam.html
14. „Transcendentalno", *Filozofija.org*, URL: https://www.filozofija.org/rjecnik-filozofskih-pojmova/#T
15. „Metafizika", *Filozofija. org*, URL: https://www.filozofija.org/rjecnik-filozofskih-pojmova/#M
16. Schopenhauer, Arthur (2012): *O geniju - eseji*, Zagreb: CID-NOVA

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Karla Mimica, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce povijest / filozofija, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mojega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 16.9.2020.

Potpis Karla

Obrazac P.O.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

kojom ja Karla Minica, kao autor/ica završnog rada dajem suglasnost Filozofskom fakultetu u Splitu, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

Kantov koncept genija

koristi na način da ga, u svrhu stavljanja na raspolaganje javnosti, kao cjeloviti tekst ili u skraćenom obliku trajno objavi u javnoj dostupni repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu, Sveučilišne knjižnice Sveučilišta u Splitu te Nacionalne i sveučilišne knjižnice, a sve u skladu sa *Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima* i dobrom akademskom praksom.

Korištenje završnog rada na navedeni način ustupam bez naknade.

Split, 16. 9. 2020.

Potpis

Karla